

Els estudis de comunicació intercultural

Miquel Rodrigo Alsina*

Les teories, com els objectes d'estudi, sorgeixen a partir de la necessitat social de la seva existència. No va ser fins després de la Segona Guerra Mundial que es van començar a donar les condicions idònies per al desenvolupament dels estudis de la comunicació intercultural.

Durant l'època colonial, la postura predominant als països colonitzadors era la infravaloració de les cultures indígenes. Però després del 1945, amb els processos de descolonització, es va produir un canvi. Des d'Occident es tractava de conèixer la cultura dels diferents pobles per a poder comunicar-se i fonamentalment per a negociar amb ells. Els Estats Units, com una de les potències hegemòniques de l'època, i dins de la situació de Guerra Freda, estaven molt interessats en cimentar els seus lligams i influències exteriors. En aquest context la comunicació intercultural era un instrument estratègic d'importància evident. Un dels pioners dels estudis de comunicació intercultural va ser l'antropòleg nord-americà Edward T. Hall. De fet, fou en el seu llibre *The Silence Language* (El llenguatge silenciós) on, el 1959, es va utilitzar per primera vegada l'expressió *intercultural communication* (comunicació intercultural).

Durant els anys seixanta, la necessitat dels estudis de comunicació intercultural va rebre una doble embranzida als Estats Units. La primera, de caràcter endogen, va ser propiciada per la reivindicació d'algunes de les minories de la seva pròpia cultura, com és el cas dels afroamericans. L'altra, inicialment exogen, va tenir el seu origen en les guerres del sud-est asiàtic que no només van suposar un important contacte amb les cultures d'aquests països sinó també que una gran quantitat de persones de Cambodja, Laos i Vietnam es refugiés-

Amb els contextos dels processos de descolonització i la situació de Guerra Freda, la comunicació intercultural era un instrument estratègic d'importància evident

sin als Estats Units. A més a més, en aquests fluxos migratoris s'hi han d'afegir els dels països llatinoamericans. A la dècada dels seixanta, una altra dada important fou la formulació, per part d'alguns estudiosos llatinoamericans, entre d'altres, de la teoria de la dependència i de l'imperialisme. Aquestes teories criticaven les del desenvolupament que, durant la dècada anterior, consideraven als mitjans de comunicació com instruments per al progrés dels pobles i propugnaven la lliure circulació de tots els productes de les indústries de la comunicació.

En els anys setanta, la comunicació intercultural es va consolidar com una disciplina acadèmica als Estats Units. Cap al 1977, al voltant de 200 *colleges* i universitats oferien cursos de comunicació intercultural i 60 universitats feien màsters o doctorats sobre aquesta especialitat. També en altres països es van iniciar estudis en aquest àmbit. A principis d'aquesta dècada l'*Speech Communication Association* (Associació

de la Comunicació del Llenguatge) va crear una comissió per a estudiar la comunicació internacional i intercultural, que a partir de 1974 va endagar una publicació anual. Potser és per aquest origen científic que els estudis nord-americans en aquest camp es van desenvolupar principalment sobre la comunicació interpersonal en detriment de la comunicació de masses. És a dir, que la major part de la literatura existent feia referència a la comunicació intercultural com els contactes entre persones de diferents cultures, les quals es reuneixen, interactuen i intenten resoldre els problemes que es presenten en el marc d'aquestes interrelacions.

Delimitació del camp d'estudi

Com es pot apreciar, els estudis sobre comunicació intercultural són força recents. Això fa que hagin passat pels problemes d'indefinió propis dels nous camps d'estudi. De fet, encara es pot dir que la seva concreció es troba subjecte a discussió. En tot cas, a partir dels anys vuitanta, des d'una perspectiva pluridisciplinària, es perfilen quatre camps d'estudi prioritaris. S'ha de dir, com va posar de manifest Jorge Luis Borges, que tota taxonomia és convencional, però com que instaura un cert ordre també ens permet aclarir una mica la situació. Feta aquesta aclaració, podríem dir que els quatre camps d'estudi són els següents:

Comunicació intercultural

Aquest primer seria el que la literatura anomena, majoritàriament i en sentit estricte, «comunicació intercultural», que és la comunicació interpersonal entre persones de pobles amb diferents sis-

* Professor de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

EUROPA EMIGRA (S. XIX)

milions

Font: Nueva Enciclopedia Larousse. Atlas histórico. Planeta

enganyosa. En l'actualitat, el que propugna el pensament científic és trencar l'encasellament de les disciplines. En aquesta línia els estudis de comunicació intercultural es caracteritzen per la seva interdisciplinarietat i transversalitat.

La interdisciplinarietat suposa el diàleg entre diferents aproximacions. Es tracta d'establir consensos parcials entre teories pròpies de diferents disciplines. Els estudiosos de la comunicació intercultural el que pretenen és relacionar les aportacions de diferents disciplines. És evident que la influència de l'antropologia és molt gran en aquest àmbit. L'antropologia aprofundeix en les comparacions interculturals entre els estils de comunicació, el valors i les visions del món que condicionen la comunicació verbal i no verbal. Però les aportacions d'altres disciplines també són importants. Per exemple, de la psicologia s'agafen en préstec els conceptes d'empatia, estereotip i prejudici. De la sociologia, les idees de cooperació i de conflicte interpersonal i intergrup. De la semiòtica, l'anàlisi dels codis i de la sig-

Els estudis de comunicació intercultural es caracteritzen per la seva interdisciplinarietat i transversalitat

nificació verbal i no verbal. De la lingüística, una de les aportacions més interessants és la tesi de Sapir i Whorf, que considera que el mateix llenguatge ja condiciona la nostra percepció de la realitat.

Pel que fa a la transversalitat, aquesta és una tendència complementària a la interdisciplinarietat. Si la interdisciplinarietat feia referència al contingut

de les diferents disciplines, la transversalitat es refereix a l'objecte d'estudi. Ja no es pot dir que un objecte d'estudi com la comunicació, o com la comunicació intercultural, sigui *proprietat* exclusiva d'una disciplina. Es tracta d'un objecte d'estudi compartit per diferents disciplines. Aquesta transversalitat és evident, perquè el fenomen de la comunicació va més enllà d'allò social: la política, l'economia, la cultura, els esports, la ciència, etc., i a més a més, travessa les tradicionals fronteres nacionals. A la nostra època la comunicació intercultural és un fenomen en expansió. Per això, en un món cada vegada més interdependent i interconnectat, es fa necessària una atenció prioritària als estudis de la comunicació intercultural. ■

Aquest article forma part d'una investigació subvencionada per la DGICYT. Ministerio de Educación y Ciencia.